

8.11.2012

Dnro 429/4/11

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

PAKKOHOITOPÄÄTÖS ON LAADITTAVA POTILAAN KIELELLÄ

1

ASIA

A:n aluehallintovirasto siirsi 28.1.2011 seuraavan asian eduskunnan oikeusasiamiehen tutkittavaksi. Eräs potilas oli - -.2009 otettu hoidettavaksi Helsingin kaupungin Auroran psykiatriseen sairaalaan. Siellä hänestä oli laadittu tarkkailulausunto (M 2) ja hoitoonmääräämispäätös (M 3). Asiakirjat on laadittu suomenkielisillä lomakkeilla suomeksi. Liitteenä olevista sairaalan asiakirjoista kävi kuitenkin ilmi, että potilaan suomen kielen taito oli heikko.

Päätin tutkia asian omana aloitteenani. Potilas on ilmoittanut, että hän ei vastusta asian tutkimista.

2

SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Helsingin kaupungin terveyskeskuksen lausunto - - -

- - -

3

RATKAISU

Katson, että Auroran sairaalassa meneteltiin lainvastaisesti, kun ruotsinkielisen potilaan hoitoonmääräämispäätös laadittiin suomen kielellä ja hänelle annettiin suomenkielinen muutoksenhakuohje.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.1

Oikeusohjeet

3.1.1

Perustuslaki

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

Perustuslain 17 §:n 1 ja 2 momentin mukaan Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi. Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Perustuslain 22 §:n julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

3.1.2

Terveys- ja hyvinvointilain lainsäädäntö

Tapahtumien aikaan voimassa olleen kansanterveyslain (66/1972) 28 §:n 2 momentin mukaan kaksikielisen kunnan terveyskeskuksen terveydenhuoltopalvelut järjestetään kunnan tai kuntayhtymän molemmilla kielillä siten, että potilas saa palvelut valitsemallaan kielellä, joko suomeksi tai ruotsiksi. Vastaava säännös sisältyy nykyään terveydenhuoltolain (1326/2010) 6 §:ään.

3.1.3

Kielilaki

Korkeimman hallinto-oikeuden oikeuskäytännön mukaan potilaan määrääminen psykiatriseen sairaalahoitoon hänen tahdostaan riippumatta on yhtäältä hoitotoimenpide, mutta toisaalta hoitoon määrääminen mielenterveyslaissa säädettyä menettelyä noudattaen on myös vapauden riistoa merkitsevä hallintopäätös, johon sovelletaan hallintomenettelyä koskevia säännöksiä (KHO 2004:4).

Helsingin kaupunki on kaksikielinen viranomainen. Kielilain (423/2003) 12 §:n mukaan hallintoasian käsittelykielenä on kaksikielisessä viranomaisessa asianosaisen kieli. Lain 19 §:n 1 momentin mukaan tuomio, päätös ja muu viranomaisen 12–17 §:n mukaisessa asiassa annettava asiakirja laaditaan asian käsittelykielellä.

Kielilain 23 §:n mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että yksityishenkilön kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Kaksikielisen viranomaisen tulee palvelulla yleisöä suomeksi ja ruotsiksi. Viranomaisen tulee sekä palvelussaan että muussa toiminnassaan osoittaa yleisölle käyttävänsä molempia kieliä.

3.2

Lausunto ja selvitykset

3.2.1

Ylilääkärin selvitys

Helsingin kaupungin ja HUS (Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri) psykiatrian toimialan välisissä yhteistyöneuvotteluissa ruotsinkielisten potilaiden psykiatrisen sairaalanhoito on määritetty HUS:n vastuulle. HUS:n Helsingin psykiatriakeskuksessa on ruotsinkielinen osasto. Sen kapa-

siteetti ei ole kuitenkaan aina riittänyt ja varsinkin tahdosta riippumatonta hoitoa tarvinneet potilaat on usein jouduttu hoitamaan Aurorassa. Aurorassa on myös ympärivuorokautinen päivystys, mitä HUS:ssa ei ole, jolloin myös ruotsinkielisten potilaiden ensihoito tapahtuu Aurorassa.

Aurorassa ei edellä mainitun työnjaon perusteella ole erityisesti ruotsinkielisille nimettyä osastoa, jonka henkilökunta puhuisi ruotsia äidinkielenään. Muun henkilökunnan ruotsinkielentaito on vaihteleva.

Oikeusasiamiehen selvityspyyntö tuo esiin sairaalan toimintaohjeissa olleen puutteen, joka on korjattava. Potilaalle olisi tullut laatia ruotsinkieliselle lomakkeelle laadittu tarkkailulausunto ja tarkkailupäätös (pitänee olla ”hoitoonmääräämispäätös”) tai vähintään tiedustella, haluaako hän ruotsinkielisen käännöksen asiakirjoista.

Jos potilaan ruotsinkielen taito on heikko, on hoitokokouksissa, jossa tahdosta riippumattoman hoidon päätöstä on esitelty potilaalle, käytetty tulkkia. Tätä ei kuitenkaan ole automaattisesti kysytty kaikilta ruotsinkielisiltä potilailta. Mahdollisuuksien mukaan ruotsinkielisiä potilaita on sijoitettu osastoille, joissa on sujuvasti ruotsia puhuvaa henkilökuntaa.

Sairaala tulee vastaisuudessa pitämään huolta siitä, että ruotsinkielisten potilaiden oikeudet toteutuvat lain mukaan.

3.2.2

Hallintolakimiehen selvitys

Hallintolakimiehen antaman selvityksen mukaan tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämiseen sovelletaan hallintolain säännöksiä. Terveyskeskuksen tuolloin voimassa olleen pysyväsuhjeen mukaan ruotsin kieltä asiointikielenään käyttävää potilasta koskevat hallinnolliset päätökset käännetään ruotsiksi. Kääntäminen johtuu siitä, että asiakirjojen alkuperäinen laadintakieli on suomi, joka on terveystieteiden sisäinen virkakieli.

Ennen tahdosta riippumattoman psykiatrisen hoitopäätöksen tekemistä selvitetään tarkkailuun otetun oma mielipide häntä kuulemalla. Ruotsin kielen asiointikielekseen valitseman potilaan kuuleminen tapahtuu mahdollisuuksien mukaan aina ruotsiksi. Hoitoonmääräämispäätös laaditaan ruotsinkieliselle lomakkeelle. Lomakkeelle tehdyt potilaskohtaiset kirjaukset käännetään ruotsiksi. Hoitoonmääräämispäätökseen sisältyy ruotsiksi laadittu valitusosoitus.

3.2.3

Johtajapsykiatrin lausunto

Lausunnossa viitataan kohdassa 3.2.1 mainittuun Helsingin kaupungin ja HUS:n työnjakoon ruotsinkielisten potilaiden hoidossa. Auroran sairaalassa. Auroran sairaalassa hoidettaville ruotsinkielisille potilaille pyritään turvaamaan ruotsinkielentaitoinen henkilö, vaikka hoitoympäristö onkin suomenkielinen.

3.2.4

Terveyskeskuksen uusi toimintaohje

Helsingin terveyskeskuksen ohje ”Terveyspalvelujen kieli” on uudistettu 27.9.2011. Uusi ohje perustuu 22.3.2011 potilasasiakirjojen kieltä koskevassa päätöksessä¹ esittämiini näkökohtiin. Ohjeissa (s. 4) todetaan, että ruotsinkielistä potilasta tai asiakasta koskevat hallinnolliset päätökset on käännettävä ruotsiksi.

3.2.5

Arviointi

Tarkkailuun ottaminen ja hoitoon määrääminen mielenterveyslain mukaisesti merkitsee potilaan vapauden menetystä. Tämän vuoksi potilaan oikeusturvaan on kiinnitettävä erityistä huomiota hoitoonmääräämismenettelyn kaikissa vaiheissa: tarkkailuun lähettämisessä, tarkkailussa ottamisessa ja hoitoon määräämisessä.

Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan vapaudenmenetyksen laillisuus tulee voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi ja perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa asianmukaisesti käsitellyksi. Näiden oikeuksien turvaamiseksi potilaalle on annettava perusteltu päätös muutoksenhakuohjeineen kielilainsäädännön osoittamalla kielellä.

Hallintomenettelyssä on käytettävä asianosaisen kieltä ja päätös on annettava tällä kielellä (kielilain 12 ja 19 §). Selvityksessä esitetty käsitys, jonka mukaan ruotsia käyttävän potilaan kuuleminen menettelyn eri vaiheissa voisi ”mahdollisuuksien mukaan” tapahtua ruotsiksi, ei ole lainmukainen. Kielilain mukaan kaksikielisen viranomaisen tulee oma-aloitteisesti turvata potilaan kielilliset oikeudet ja osoittaa käyttävänsä kumpaakin kieltä.

Päätöksen perusteluiden osalta kiinnitän huomiota 25.10.2011 tekemääni päätökseen, jonka mukaan pidän suositeltavana, että potilaalle annetaan jäljennös tarkkailulausunnosta (M 2) samalla kun hoitoonmääräämispäätös (M 3) annetaan hänelle tiedoksi, jolleivät päätöksen tosiasialliset perusteet käy ilmi itse päätöksestä.² Eräässä toisessa, vankeinhoitoa koskevassa päätöksessä olen korostanut, että jos lausunto on kiinteä osa asiassa annettavaa ratkaisua esimerkiksi sen johdosta, että varsinaisen ratkaisun keskeiset perustelut ilmenevät vain lausunnosta, myös se tulee kielilain 19 §:n 1 momentin pääsäännön mukaisesti laatia asian käsittelykielellä.³

Tässä tapauksessa on riidatonta, että potilaan hoitoon määräämisessä olisi tullut käyttää ruotsia. Koska näin ei ole menetelty, sairaalassa on menettely lainvastaisesti ja potilaan oikeusturva on vaarantunut. Pidän hämmästyttävänä, että sairaalassa ei ollut edes sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamia valmiiksi painettuja ruotsinkielisiä päätöksentekolomakkeita, jotka sisältävät muutoksenhakuohjeen.

---

¹ Oikeusasiamiehen päätös 23.3.2011 (dnro 1962/2009) on luettavissa oikeusasiamiehen kanslian verkkosivuilla (www.oikeusasiamies.fi – ratkaisut).

² Oikeusasiamiehen päätös 25.10.2011 (dnro 1000/2010) on luettavissa oikeusasiamiehen kanslian verkkosivuilla (www.oikeusasiamies.fi – ratkaisut).

³ Oikeusasiamiehen päätös 29.9.2010 (dnro 3088/2010) on luettavissa oikeusasiamiehen kanslian verkkosivuilla (www.oikeusasiamies.fi – ratkaisut).

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon selvityksessä esitetyt toimenpiteet ruotsinkielisten potilaiden oikeuksien parantamiseksi. Totean kuitenkin, että kaupungin uudessa kieliohjeessa ei nimenomaisesti käsitellä mielenterveyslain mukaista päätöksentekoa. Pyydän sen vuoksi terveystalosta varmistamaan, että edellä esittämäni näkökohdat otetaan huomioon ohjeiden soveltamisessa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 ja 3.2.5 esittämäni käsityksen menettelyn lainvastaisuudesta Helsingin terveystaloston tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestä myös potilaalle sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolle.

SAMMANDRAG PÅ SVENSKA:

Ett beslut om tvångsvård ska ges på patientens språk

Riksdagens justitieombudsman (JO) har på eget initiativ undersökt ett ärende som gäller språket i ett beslut om psykiatrisk tvångsvård (vård oberoende av patientens vilja) vid Aurora sjukhus i Helsingfors. Sjukhuset tillhör Helsingfors stad, som är en tvåspråkig myndighet.

En svenskspråkig patient hade år 2009 hade intagits för vård på sjukhuset. Där hade observationsutlåtandet och intagningsbeslutet uppgjorts på finska på finskspråkiga blanketter, trots att det framgick att patientens kunskaper i finska var bristfälliga.

JO framhöll att intagning av en patient för observation och vård enligt mentalvårdslagen innebär ett frihetsberövande. Därför bör patientens rättssäkerhet tillmätas särskild betydelse i alla skeden av intagningsförfarandet: remitteringen, intagningen för observation och beslutet om vård.

Enligt grundlagens 7 § 3 mom. ska lagligheten av frihetsberövanden kunna underkastas domstolsprövning och enligt 21 § har var och en rätt att få sin sak behandlad på behörigt sätt. För att uppfylla dessa förpliktelser bör patienten få ett motiverat beslut med besväransvisning på det språk som språklagen förutsätter.

Enligt högsta förvaltningsdomstolen (HFD 2004:4) ska bestämmelserna om förvaltningsförfarande tillämpas vid beslut om psykiatrisk tvångsvård. I förvaltningsförfarande ska tvåspråkiga myndigheter använda partens språk och utfärda beslutet på detta språk (språklagens 12 och 19 §). Därför överensstämmer det inte med lagen att patienterna i intagningsförfarandet hörs på svenska ”i mån av möjlighet”, vilket anfördes i utredningen. Enligt språklagen ska en tvåspråkig myndighet självständigt se till att individens språkliga rättigheter förverkligas och i sin verksamhet utåt visa att den använder båda språken.

I fråga om det språk som ska användas i motiveringarna till beslutet hänvisade JO till ett av sina tidigare beslut (25.10.2011, dnr 1962/2009), där han rekommenderar att patienten förutom intagningsbeslutet även ges en kopia av observationsutlåtandet, om inte de faktiska motiveringarna för intagningen framgår av själva beslutet. I ett annat beslut (29.9.2010, dnr 3088/2010), som gäller fångvården, har JO framhållit att ett utlåtande som utgör en väsentlig del av ett beslut, till ex-

empel för att de centrala motiveringarna endast framgår av utlåtandet, bör översättas enligt huvudregeln i språklagens 19 §. Bägge besluten kan läsas på JO:s webbplats (www.ombudsman.fi).

I det aktuella fallet stod det klart att intagningen borde ha skett på svenska. Eftersom så inte skedde, var förfarandet lagstridigt och ledde till rättsosäkerhet för patienten. JO fann det häpnadsväckande att sjukhuset inte ens hade tillgång till de färdigtryckta svenskspråkiga beslutsblanketter med besvärsanvisning som utfärdats av social- och hälsovårdsministeriet.

JO meddelade staden sin uppfattning om att förfarandet vid sjukhuset varit lagstridigt. Här tog JO hänsyn till de åtgärder staden enligt utredningen vidtagit för att förbättra situationen för svenska patienter. Han konstaterade dock att stadens nya språkanvisningar inte uttryckligen behandlar språket i beslutsfattandet enligt mentalvårdslagen. Han bad därför hälsovårdscentralen säkerställa att de ovan nämnda synpunkterna beaktas då anvisningarna tillämpas.